

MICHAL AJVAZ

DRUHÉ MĚSTO

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

V poličce pod jídelním pultem ležely zapomenuté pomačkané noviny: všiml jsem si, že jsou tištěné stejným písmem jako kniha z antikvariátu v Karlově ulici. Když jsem noviny rozložil, uviděl jsem na první straně pod palcovým titulkem fotografii, která zachycovala můj zápas se žralokem na ochozu věže. Článek jsem samozřejmě nedokázal přečíst, ale zarazilo mě množství tučně vysázených slov a vět: připadalo mi, jako by typografická úprava vyjadřovala rozčilení a rozhořčení autora článku. Nedělal jsem si iluze, že by předmětem temné nenávisti, rozlévající se až do typů písma, byl číšník, jeho dcera nebo žralok. Tučná písmena jako by byla na papír vyražena silou, která se netrpělivě chystá mě rozdrtit. Dojedl jsem poslední sousto palačinky, složil jsem noviny a strčil si je do kapsy. Dostal jsem chuť jít se podívat do bistra na Pohořelci, těšil jsem se, jak se bude tvářit číšník, až uvidí, že jsem naživu. Možná, že tam bude i Klára; mohli bychom si popovídat o metafyzice skel.

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Úryvek je v polovině knihy, druhý den po té, co vypravěč vyhrál zápas nad žralokem, a ten zůstal nabodnutý na kostelní věži.

Vypravěč našel v antikvariátu na Karlově náměstí fialovou knihu psanou neznámým písmem. Koupil si ji a doma ji pečlivě prohlížel. Ve tmě kniha zeleně svítila. Druhý den se vypravil za vědcem, aby mu řekl, o jaké písmo se jedná, ale ten mu nepomohl. Písmo sice znal, dokonce po něm kdysi sám pátral a našel mnoho lidí, kteří měli podivný zážitek se záhadným světem, ale radil nepouštět se do pátrání. Vypravěč se ale nevzdává a vyráží do pražských ulic a na Petřín.

Pod ním je válec, u kterého si jako malý hrál. Povedlo se mu otevřít okénko a nahlédnout do válce, ačkoli to nikdy předtím nešlo. Uvnitř právě probíhala mše neznámého národa.

Vypravěč listoval knihou v kavárně. Viděl to procházející host, přisedl si a začal vyprávět, jak se seznámil se záhadnou dívkou. Než mohl příběh dovyprávět, byl odvolán k telefonu a za chvíli ho bylo vidět oknem, jak je nakládán na nosítkách do zelené tramvaje. Vypravěč se ji snažil dohnat, ale marně.

V hospodě se setkává s mužem, který zelenou tramvaj zná. Před dvaceti lety odvezla jeho dceru, kterou už nikdy neviděl, jen od ní chodily divné vzkazy. Vypravěč v noci vchází do budovy filozofické fakulty, kde probíhá přednáška muže z druhého světa. Všichni s sebou mají lasičku, jen vypravěč ne, a tak je prozrazen a pronásledován lasičkami vezoucími televizory. Povede se mu utéct.

Následuje zběsilá jízda na lyžích po Praze. Vypravěč nemá u sebe rybu, a je proto stále podezřelý a pronásledovaný. Začíná litovat, že našel fialovou knihu. Jednoho z mužů z druhého města potkává v bistro jako číšníka. Jeho žena mu poví, že i dcera Klára už podlehla kouzlu jiného světa. Dcera pak pozve vypravěče do kostela, kde se vypravěč popere ve žralokem a vyhraje nad ním.

Ráno jde vypravěč do mléčného baru, kde v novinách psaných tajným písmem objeví článek o svém zápasu se žralokem. V bistro ho opět obsluhuje Klára a její otec; oba dělají, jako by se v noci nic nestalo. V novinách byla fotka domu, který vypravěč poznal – byl to obchod v Meislově ulici. Vydal se tam a pohovořil s prodávčem o druhém městě. Cestou z obchodu potkává loď plující ulicemi a vyslechne rozhovor milenců, kteří si na ní povídají. Potom potkal mladíka, který choval recitačního ptáka Felixe. Felix uměl zpaměti národní epos druhého města Zlomená lžička.

Na Karlově mostě potkává muže, kterého poznal v kavárně. Ptá se ho na zelenou tramvaj, ale muž neodpovídá. Vstoupí do kavárny, odkud Klára – Alweyra kouká ven. Utěšuje ji a ona odchází, aby se stala kněžkou Dargúze.

Vypravěč se rozhodne, že přespí v cizím bytě. Postel nemá konec, dá se po ní dojet do neznámé krajiny. Po návratu se setkává s ptákem Felixem, který ho zřejmě přišel varovat. Po cestě zachránil zraněného rejnoka a proletěl se na něm. V hospodě je porouchaná televize, místo hokeje v ní dávají přenos ze křtu Alweyry. Vypravěč se dostává na loď a prohlíží si divné obrazy v kajutách. Z vedlejšího pokoje slyší ženy, které se o něm baví, ale byly to jen hlasy nahrané na gramofon. Na nádraží vejde do vlaku, ve kterém probíhá výuka jazyka. Poté jezdí na kole chodbami lodi a sleduje obraz-film.

V ulicích potkává dívku, již viděl na lodi; ta ztroskotala. Když ji předá jejímu milému, shledává se s bohem Dargúzem. Znovu jde do Klementina a vypráví knihovníkovi o druhém městě. Je vpuštěn do skladu knihovny, kde se uličkami dostane až do džungle vedlejšího světa. V džungli nalezne jeskyni a promlouvá v ní se starcem, který ho poučí, že existuje mnoho jiných světů a nemá cenu hledat v nich jiný způsob života. V tom se objeví Alweyra, starce obviní ze zrady a běží za vypravěčem. Ten prchá, až proběhne na záchodky kavárny Slavie.

Poslední kapitola je pojatá jako závěrečné poučení. Vypravěč pochopí, že nelze žít ve dvou světech, je potřeba se zcela oddat jen jednomu z nich. Rozhodne se zůstat ve druhém městě a slibuje, že bude i nadále psát knihy – ovšem již novým písmem.

- **téma a motiv**

Každý z nás utíká od reality do svého druhého světa. Je dobré mít svůj vlastní svět.

- **časoprostor**

prostor: Praha, v ní ukryté druhé město

čas: není přesně určen, zima

- **kompoziční výstavba**

Úryvek se skládá z jednoho odstavce.

Děj je řazen chronologicky.

- **literární forma, druh a žánr**

próza, epika, fantazijní román

- **vypravěč**

ich-forma (vypravěč nemá jméno)

- **postava**

- v úryvku vystupuje 1 postava – sám vypravěč

vypravěč – neznáme jeho věk, jméno ani podobu, je to muž, který touží poznat druhé město, vnímá všechny jeho signály a přistupuje na jeho pravidla

Klára – dcera kněze z druhého města, tam jí říkají Alweyra, má se stát kněžkou. V Praze pracuje jako servírka, pomáhá svým rodičům v bistro.

Klářin otec – vedoucí bistra, velekněz ve druhém městě, vůči vypravěčovi nedůvěřivý

vědec z Klementina – muž, který vypravěče odrazuje od poznávání druhého města

- všechny postavy jsou pouze epizodické

- **vyprávěcí způsoby**

Celý úryvek tvoří nepřímá řeč vypravěče.

- **typy promluv**

Celý úryvek je tvořen pásmem vypravěče.

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

spisovný jazyk

profesní mluva *palcový titulek, tučně vysázená slova a věty, typografická úprava, typy písma*

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

personifikace *pomačkané noviny ležely, úprava vyjadřovala rozčilení, nenávist rozlévající se až do typů písma; silou, která se netrpělivě chystá mě rozdrtit*

přirovnání *připadalo mi, jako by typografická úprava vyjadřovala rozčilení; Tučná písmena jako by byla na papír vyražena silou*

metonymie *nedělat si iluze, dostat chuť se jít podívat*

epiteton *temná nenávist*

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

- tvoří na konci 20. a ve 21. století

Michal Ajvaz (* 1949)

- narozen v Praze

- básník, prozaik, překladatel z němčiny a esejista

- otec Michal Ajvaz byl vědecký pracovník – chemik a překladatel z ruštiny

- vystudoval FF UK, obor čeština a estetika

- pracoval jako dělník, domovník, noční hlídač, čerpač

- od roku 1994 ho živí svobodné povolání

- 1996–1999 byl redaktorem Literárních novin

- od r. 2003 pracuje v Centru pro teoretická studia, Centru fenomenologických bádání a Kabinetu pro teoretická studia při Akademii věd ČR

- přispívá do časopisů Tvar, Telegraf, Kritický sborník, Revolver Revue, Prostor, Estetika, Svět literatury aj.

- používá šifru -ma-

- první knihu napsal až roku 1989, ve 40 letech

- bohatá symbolika, magičnost, mýtičnost, hravost

Vražda v hotelu Intercontinental – prvotina, soubor básní o Praze, je brána jako labyrint

Návrat starého varana – povídky, reálie o Praze se mísí s magickými vizemi

Tyrkysový orel – prozaický diptych, oceněn Výroční cenou Nadace Český literární fond, napsáno metodou postupného zanořování příběhů

Zlatý věk – román, fiktivní ostrov v Atlantiku

Prázdné ulice – román, oceněn Cenou Jaroslava Seiferta, částečně detektivka

Padesát pět měst: katalog sídel, o kterých vyprávěl Marco Polo Kublaj chánovi, sepsaný k poctě Italu Calvinovi

Cesta na jih – řetězec vnořených vyprávění, odehrává se na Krétě

Snování, Sindibádův dům – korespondenční rozhovory s Ivanem M. Havlem

Lucemburská zahrada – novela, Kniha roku v soutěži Magnesia Litera

eseje:

Znak a bytí, Tajemství knihy, Tiché labyrinty, Sny gramatik, Záře písem: setkání s Jorgem Luisem Borgesem

- **literární / obecně kulturní kontext**

současná česká próza

magický realismus či nadrealismus – Ajvaz je sem řazen jen některými kritiky

- vzniká od pol. 50. let

- pojem magický realismus se používá pro latinskoamerickou prózu a pro ruské, kirgizské spisovatele = země, kde je silná tradice mytologie a ústní lidové slovesnosti

- autor je ovlivněn mytologickým výkladem světa

základní princip: prolínání dvou světů

- vlastní spisovatelovo vyprávění + magický, mytologický, snový nebo fantazijní svět

- hranice těchto dvou rovin je těžko postřehnutelná, příhody vypadají jako jedinečné, ale ve skutečnosti se jedná o nějaký běžný vzorec z mytologie (násilí, láska, nespravedlnost)

- zázračno je vlastní Latinské Americe, magie je zde součástí života

- čtenářsky náročné texty, ale zároveň přitahující, dráždivé

Michal Viewegh (* 1962)

- absolvent gymnázia v Benešově, do roku 1989 žil v Sázavě

- dva roky studoval Vysokou školu ekonomickou v Praze, odešel

- pracoval jako noční strážný, průvodčí, stavební figurant
- poté vystudoval Filosofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, obor český jazyk-pedagogika
- pracoval jako učitel na zbraslavské základní škole - později redaktor v nakladatelství Československý spisovatel
- nyní se věnuje spisovatelské profesi a žije v Praze
- nejčtenější současný český romanopisec
- *Báječná léta pod psa, Výchova dívek v Čechách, Účastníci zájezdu, Román pro ženy, Biomanželka*

Miloš Urban (* 1967)

- spisovatel, překladatel, redaktor
- rodiče diplomaté, vyrostl v Londýně
- vystudoval anglistiku a nordistiku na UK
- *Pole a palisáda, Hastrman* – cena Magnesia Litera, *Poslední tečka za rukopisy*

Jaroslav Rudiš (* 1972)

- prozaik, scenárista, dramatik
- vystudoval němčinu a dějepis na PdF v Liberci
- vystřídal mnoho profesí (manager kapely, prodavač, učitel, novinář)
- redaktor deníku Právo
- *Nebe nad Berlínem*, scénář k filmu a román *Grandhotel*, komiks *Alois Nebel*

Petra Hůlová (* 1979)

- prozaička z umělecké rodiny
- vystudovala obor mongolistika a kulturologie
- *Paměť mojí babičce* – cena Magnesia Litera, *Umělohmotný třípokoj, Stanice Tajga*

Magický realismus:

Gabriel García Márquez (* 1928)

- Kolumbijec, nejvýraznější představitel magického realismu
- nositel NC za literaturu z r. 1982
- Sto roků samoty* – rozsáhlá kronika malého města Maconda a rodiny Buendíů
- Kronika ohlášené smrti* – slovo kronika má být chápáno jako „černá kronika“
- Podzim patriarchy, Lásky v čase cholery*

Čingiz Ajtmatov (1928–2008)

- Kyrgyzstánek, prozaik a dramatik
- jméno Čingiz podle vojevůdce Čingischána
- Džamila* – novela, která ho proslavila, děj během 2. sv. války, odměněn Leninovou cenou
- Stanice Bouřná* – román, 3 roviny: mýtus, současnost a budoucnost

Michail Bulgakov (1891–1940)

- Rus
- román *Mistr a Markétka* nese rysy magického realismu, biblický příběh se prolíná s příběhem Fausta

Další údaje o knize

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

Druhé město – vypravěč odhaluje, že přímo na území Prahy se vyskytuje nějaké další, druhé město

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Tajemnost Prahy je téma stále aktuální. Lidská schopnost být duchem nepřítomný je také stále aktuální.

- **pravděpodobný adresát:**

Kdokoli, kdo je schopen přistoupit na autorovu představivost.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Román vyšel poprvé roku 1993, ale autor nemohl zasáhnout a opravit chyby. Proto za první vydání považuje druhé vydání z roku 2005.

- **tematicky podobné dílo:**

C. S. Lewis – *Lev, čarodějnice a skříň*: hlavní hrdinové knihy, děti, se skrz skříň dostanou do jiného světa (Narnie)